

35 jaar werken met meertalige gezinnen.

door Hilde De Smedt, De Foyer

Begin jaren tachtig studeerde ik af als logopediste. Reeds tijdens mijn opleiding groeide mijn interesse voor de thematiek meertaligheid. Ik deed mijn eerste ervaring op tijdens een stage in een klasje in Borgerhout waar kleuters hun eerste stapjes zetten in het leren van het Nederlands. Ik kreeg daarna de kans mijn eindwerk te maken over de meertalige onderwijsprojecten van Foyer vzw te Brussel en ben er nooit meer weggegaan.

In die periode reeds verrichtte Foyer echt pionierswerk in het opkomen voor de thuistalen – lees minderheidstalen - van wie men toen ‘migrantenkinderen’ noemde. Gesteund door Europa en geïnspireerd op onder meer Canada ontwikkelde Foyer een model waarbij de minderheidstalen een structurele plek kregen op school, ouderbetrokkenheid centraal stond en allochtone leerkrachten het team kleurden. Gedurende heel wat jaren mocht ik deze projecten, waarbij toch jaarlijks 500 kinderen waren betrokken, mee invulling geven. De inpassing van deze projecten in de scholen was een boeiend maar soms ook moeizaam proces. Aan de oppervlakte ging het om discussies over lestijden en roosters. Wanneer je dieper inzoomde bleef het vaak een strijd over de waarde die deze minderheidstalen werd toegekend. In 2011 haalde de monolinguale mindset het van het engagement van leerkrachten, ouders en kinderen en schrapte het ministerie onderwijs de financiering.

Het ontbreken van een maatschappelijk draagvlak voor meertalige opvoeding in een migratiecontext deed ons eens te meer beseffen dat het gezin en de ouders zelf gesterkt moeten worden om dit proces in goede banen te leiden en zo maximale kansen te geven aan hun kinderen. En ook dat gezinnen die geen toegang hebben tot Europese scholen, dure taalcursussen en literatuur op dit vlak, de nodige steun moeten krijgen. Bij de projecten die de daaropvolgende periode werden ontwikkeld, kwam de focus dan ook, meer dan ooit, te liggen op deze gezinnen.

Bij alle initiatieven ontdekten we steeds weer de dynamiek die, al is het soms latent, binnen deze gezinnen aanwezig is om de taalopvoeding op te nemen. Latent omdat kansarmoede, gebrek aan informatie of zelfs desinformatie de ouderinbreng kunnen beperken. Wanneer ouders voortdurend ervaren dat hun thuistaal niet meetelt en Nederlands het enige referentiepunt is dan werkt dat vaak verlamdend. Zo had ik in een oudersessie een Turkse mama van een vierjarige kleuter die me vertelde: ‘Ik probeer zo weinig mogelijk te praten met mijn kind, zo blijft er in haar hoofdje meer plaats voor het Nederlands’. Letterlijk plaats maken en aan de kant gaan staan, leek deze mama de beste houding voor een goede toekomst van haar kind.

De ervaringen van ouders en kinderen

Stilstaan bij de ervaringen van ouders en kinderen werd voor ons een belangrijk uitgangspunt.

Jonge ouders hebben erg vaak het gevoel niet te kunnen terugvallen op traditie. De manier waarop hun ouders de taalopvoeding opvatten, kunnen ze niet herhalen omdat op één generatie tijd, er erg

veel veranderde. Ze beheersen hun moedertaal toch wat minder goed, hun identiteit is nauwer verweven met hun meertaligheid en/of ze verlieten opnieuw de plek waar ze opgroeiden. Een Albanese papa vertelde me: 'Ik ben hier geboren. Thuis hebben we altijd Albanees gesproken maar toch is Frans eigenlijk mijn belangrijkste en beste taal geworden. Misschien omdat ik buiten mijn ouders erg weinig familie heb. Voor mijn vrouw is dat anders, Albanees is echt haar eerste taal. We zouden ons kindje tweetalig willen opvoeden maar weten niet of dit wel goed is en hoe dat dan moet?'

En, spijtig genoeg, krijgen ouders vaak ook nog erg tegenstrijdige berichten: de kinderarts wijst op belang van goede moedertaalontwikkeling, de buurvrouw zegt dat dit leerproblemen veroorzaakt, school vraagt naar Nederlands thuis en volgens familie leidt dit dan weer tot identiteitsproblemen... Ouders gaan twijfelen of school- en thuistaal wel harmonisch *kunnen* samengaan.

Bij kinderen liggen de ervaringen anders. Zij leven meer in het hier en nu en ervaren de taalcontext waarin ze leven dan ook meer als vanzelfsprekend. Kinderen voelen echter, zelfs zonder expliciete opmerkingen, aan hoe de buitenwereld tegenover hun thuistaal staat. Zo kwam een Marokkaanse mama mij opzoeken omdat haar dochtertje had voorgesteld op weg naar school geen Marokkaans meer te praten. In een gesprek met het (zevenjarig) meisje krijg ik als uitleg: 'jij weet het niet, maar ze hebben ons hier niet graag en in Marokko ook niet'. Het kind zat bij een juf die erg strikt was in het 'hier spreek je Nederlands' verhaal en bij de familie in Marokko had ze opgevangen dat haar Marokkaans toch niet zo goed was. Gelukkig zijn er ook heel wat positieve verhalen en ook hier gaat het vaak om kleine zaken. Zoals een kind dat vertelt dat hij zijn juf en klasgenootjes tot 10 leerde tellen in het Russisch en de juf had gezegd dat het wel erg knap was dat hij zo een moeilijke taal sprak.

Van twee- naar meertaligheid

Anno 2018 betekent meertaligheid binnen gezinnen ook heel wat anders dan in de jaren '80 en '90. Mijn eerste werkperiode kwam ik vooral in aanraking met gezinnen die thuis uitsluitend één thuistaal spraken en de kinderen brachten dan stilaan het Nederlands binnen via school. Vooral in de Marokkaanse gemeenschap was er vaak al een sterkere meertalige context thuis door gebruik van Arabisch, Berbers en Frans. Vandaag de dag zie ik zeer regelmatig gezinnen waar drie, vier talen vragen om een plek(je). Zo ontmoette ik recent een hoogzwanger echtpaar waarvan mama Pools als moedertaal heeft en papa Grieks. Hun onderlinge taal is Engels en ze wonen in Brussel. Om samen te zoeken naar optimale taalkeuzes voor de baby die straks wordt geboren, laten we ouders vooral vertellen over hun binding met de verschillende talen, hun dromen voor de toekomst en de engagementen die ze kunnen opnemen. Het zijn altijd weer erg boeiende gesprekken waarbij onze expertise en ervaring hun plaats vinden maar niet het laatste woord hebben.

Meertaligheid oké, maar niet voor iedereen?

Wanneer ik sessies geef aan professionelen krijg ik regelmatig de opmerking dat meertaligheid op zich wel goed is maar niet voor iedereen. Men reageert hier vanuit het gevoel dat als de context niet optimaal is (met veel stimulans voor alle talen) je beter focust op bijvoorbeeld alleen Nederlands. Ik probeer in deze gesprekken het concept 'inclusieve meertaligheid' in te brengen. Dit begrip werd in gesprekken die ik ooit had op de Taalunie aangebracht door Jan D. Ten Thijs (universiteit Utrecht). Het geeft aan dat voor sommige talen een hoge vaardigheid is vereist maar dat ook beperkte

taalvaardigheden functioneel kunnen zijn. En dat meertalige strategieën een belangrijke vaardigheid zijn. Neem bijvoorbeeld Bilal, hij spreekt vlot Frans, Berbers is voor hem een beperkte taal met functioneel gebruik in de familiecontext, Nederlands kan hij gebruiken in de keuken en met klanten. Hij durft het aangeven als hij iets niet begrijpt, hij antwoordt soms in een andere taal (strategieën). Voor mijzelf betekent dit dat ik in gesprekken met ouders wel inga op de leerdruk die op een kind rust. Voor een kind met dyslexie is Griekse les op zaterdag (schrijven met een ander alfabet) niet aangeraden. Maar zolang een taal betekenis heeft voor het gezin of individu, wordt ze zeker niet 'geschrap't'.

Meertaligheid en kansarmoede

Voor mijzelf is dit nog altijd de moeilijkste 'connectie'. Erg veel van onze gezinnen worden geconfronteerd met kansarmoede en zowel in ééntalige als meertalige gezinnen verbindt onderzoek, terecht, kansarmoede met een gemiddeld minder rijk taalaanbod. Ik ervaar soms ook dat ouders die mijn sessie volgen best openstaan voor het belang van voorlezen en spelen met je kind. Maar ik voel ook de druk: jobs op slechte werkuren, gezondheidsperikelen, rekeningen die moeten worden betaald. Wat ik hier vooral probeer te doen, is meegeven dat ook kleine stappen echt iets kunnen betekenen. Vaak vraag ik expliciet op het einde van een sessie aan elke ouders één zaak te noemen waarmee hij of zij aan de slag kan. Ouders formuleren dan wat ze voor zichzelf hebben ontdekt: 'mijn kind meer complimentjes geven over zijn inspanningen voor Nederlands' of bijvoorbeeld 'meer praten over het taalgebruik thuis'.

Een positief verhaal

Wat ik tot slot wil meegeven, is dat we samen met de gezinnen bijna altijd een positief verhaal kunnen schrijven. Er is binnen gezinnen een sterke dynamiek, ook al moet die even worden aangewakkerd. Vaak moet bij ouders vooral het geloof in hun eigen opvoedingspotentieel worden hersteld en moeten ouders en kinderen met elkaar in gesprek gaan over wat leven met al die talen voor elk van hen betekent. Een tijd geleden zag ik een Roemeense papa voor een adviesgesprek over zijn zoontje van drie dat nog niet sprak. Drie maanden later zag ik de fiere papa opnieuw. Minder uren op de 'tablet' en meer samen doen hebben dan al geresulteerd in beginnende communicatie waar papa en zoon veel plezier aan beleven.

En een positief verhaal sluit ik graag af met een mooi citaat van Ariel Dorfman, (nwt 1998)

"Doctor, se cae el nene, se cae el nene," waarschuwde mijn moeder de dokter: het kindje valt. Ze had ongelijk wat mijn lichaam aanging maar gelijk wat mijn geest, mijn leven, mijn ziel betrof. Ik viel inderdaad, zoals ieder kind dat ooit geboren is, ik maakte een vrije val in de eenzaamheid en het niets, ongestuit en ongestopt, en juist door haar woorden, door het enkele feit dat ze haar angst onder woorden bracht in mentaal, brak mijn moeder onwillekeurig mijn val door me kennis te laten maken met het Spaans, door het Spaans eropaf te sturen om mij op te vangen, me te wiegen, me voor de afgrond te behoeden. ... Het beloofde, mijn Spaans, dat het voor mij zou zorgen."